

136 ГОДИНА ЦРВЕНОГ КРСТА У ЧАЧКУ

Нада Лазовић¹, Миша Раичевић², Јулијана Антоновић¹

¹Здравствени центар Чачак, Болница, Служба за плућне болести

²ТВ режисер

Српско друштво Црвеног крста је основано 25. јануара (6. фебруара) 1876, 12 година после доношења Женевске конвенције. На иницијативу Српског друштва Црвеног крста (СДЦК) Кнежевина Србија је 24. марта 1876. приступила Женевској конвенцији, а Међународни комитет Црвеног крста је 11. јуна признао СДЦК и поред протеста турске царевине. Председник је био митрополит Михајло Јовановић [1]. Амблем Друштва Црвеног крста је озваничен и заштићен од злоупотребе 12. јануара 1896.

У Чачку је основан Пододбор Црвеног крста исте 1876. године (не зна се тачан датум). Председник је био Аћим Прокић, деловођа Лазар Рајковић [2]. Најстарији сачувани документ о раду Црвеног крста у Чачку датира од 23. новембра 1908. год. којим се апелује на грађане да се уписом у чланство и давањем прилога у новцу и одећи, припреми за могуће ратовање (због анексија Босне и Херцеговине). Председник чачанског Пододбора је био епископ жички Сава, потпредсеник Веселин Миликић, благајник Тихомир Константиновић, учитељ, секретар Љуба Ђурић, свештеник. На састанку је председник подсетио Чачане да ово друштво постоји и ради 33 године, а да се његов хуманитарни рад огледа у историји три српска рата [3].

„У граду нашем, проширени одбор друштва 'Црвеног Крста' од родољуба – грађана наших, изабран на збору 23. ов. м. позива и вас драги брате и Србине, да се уписом у чланство овог друштва одзовете својој дужности према Отаџбини, која вас позива данас и на родољубље и пожртвовање. Имућни грађани требало би да се уписују у утемељиваче с улогом од 100 дин, грађани средњег и сиротнији у редовне чланове с улогом од 6 дин. год...“ (Са седнице пододборништва Црвеног крста за град Чачак, 23. новембра 1908. год. у Чачку) [4,5].

Када је Аустроугарска објавила рат Србији, 28. јула 1914. Одбор Црвеног крста за град Чачак и округ чачански издаје проглас којим се позивају грађани да се ставе под заставу милосрђа Црвеног крста [6].

У Ваљевској болници 3/16. априла 1915. год, после недељу дана боловања, умрла је сликарка Надежда Петровић (рођена 1872. год. у Чачку) која је под заставом Црвеног крста, радила као болничарка-добровољац.

Године 1916. формиран је Азил у коме је било смештено бо деце старости од 4 до 12 година.

За време Првог светског рата, пододбори Црвеног крста су деловали у специфичним условима тако да се део селио са војском. Бугари су 1916. конфисковали сву затечену имовину и оснивали своје пододборе. Аустријанци су променили име у *Друштво црвеног крижа* чији је основни задатак био обавештајна служба чиме су погазили основне принципе Женевске конвенције. Током Првог светског рата, жене Чачка су шиле одећу, чланови одбора су сакупљали новчане прилоге, пружали помоћ рањеницима.

У септембру 1919. године отпочела је рад школа за ратну сирочад у војној касарни. Помоћ у раду школе пружала је америчка мисија (мис Вилемс и Пруди Левит) са 5 наставника. Школу је похађало 115 ђака.

Између два рата, према нађеним фотографијама, Црвени крст Чачка је имао Хор подмлатка (1925. године). Др Јарослав Кужел, председник Месног одбора Црвеног крста 10. децембра 1923. год позива све чиновнике Начелства да се упишу у ово друштво. Председник Одбора Црвеног крста др Крста Драгомировић упутио је 8. априла 1927. год молбу властима да се уступи једна просторија у згради Гимназије за потребе Црвеног крста. У Чачанској гимназији основан је подмладак Црвеног крста (1929) који је обухватио готово све ученике ове школе као и обавезно ангажовање просветних радника. Од прикупљеног новца, ђаци су издвајали за сиромашне другове, за ђачку кухињу, за побољшање хигијене у гимназији. Народни одбори Црвеног крста за срез трнавски 5./12. јуна 1932. год. одржали су прославу Црвеног крста. Тада је уписано преко 450 нових чланова [7].

Месни одбор Црвеног крста у Чачку, на предлог свог председника др Радомира Теодосијевића, тадашњи управник Бановинске болнице у Чачку, прихватио се племенитог дела, подизања Дома стараца и старица. У записнику V редовне седнице од 3. априла 1932. год. решено је да се у записник унесе „да је на данашњу седницу дошао г-дин Миодраг Васиќић, трговац из Чачка и изјавио: да за подизање Дома Црвеног Крста Чачак за смештај старих и невољних поклања плац који иде паралелно са улицом Цара Лазара у близини старе цркве у величини 20x40 мет. с тим да у ново подигнутом дому буде мермерна табла као посвета његовом поч. оцу Луки, браћи Милошу и Душану и мајки и осталим живим члановима као добротворима.“ [8]

Почетак градње је био августа 1932. године. „21. септембра ове године на дан Мале Госпође извршиће се освећење темеља што ће се објавити плакатима и добошем.“ [9] Пројекат је урадио инжињер Љубомир Ивковић.

Зграда је имала 18 одељења а у њено подизање уложено је 220.000 динара. Александар Први Ујединитељ је поклонио 6.000 динара за градњу дома. Илинка-Иконија Ђорђевић, удова свештеника Саве, поклонила је цело своје имање у улици Цара Душана бр. 16 за издржавање Дома старца и старица априла 1933. год, због чега је одликована орде-ном Црвеног крста 1934.

На седници Црвеног крста од 30. децембра 1934. год: председник извештава да је Раденко Борисављевић, старац од 77 година из Атенице, завештао своје имање у Атеници а које се састоји од једне њиве и воћњака... Известивши да ово имање има да припадне Дому старца и старица по његовој смрти. Тестамент је састављен у присуству судије потпуно по закону. Једини услов који је тастатор ставио, гласио је да се он још за живота по изласку из болнице прими у Дом, да се по његовој смрти подигне на његовом гробу скроман споменик и да му се сваке године одржи помен као и осталим добротворима [10].

У записнику VIII редовне седнице од 12. октобра 1934. год. решено је да се убудуће о Малој Госпојини држи само парастос помрлим добротворима, а да се за славу Дома узме Св. Козма и Дамјан на дан 14. новембра. Али те године слава није обележена јер радови на дому нису били завршени.

Срески одбор Црвеног Крста је организовао разне манифестације, концерте, балове, забаве, подизао је зајмове преко бановинског одбора, прикупао добровољне прилоге (180.000 дин) за градњу поменутог објекта. Дом је завршен у децембру 1934. год. Свечано освећење Дома је извршено 8. јануара 1935. Свечани говор је одржао г. Милован Милутиновић, свештеник и др Богољуб Ћировић, изасланик госп. Министра социјалне политике и народног здравља. Председник Среског одбора Друштва Црвеног Крста за срез Трнавски др Радомир Теодосијевић је поднео извештај. Догађају је присуствовао изасланик Њ. В. Краљице мајке потпуковник г. Киковић. Срески одбор је издао „Споменицу подизања Дома старца и старица друштва Црвеног Крста у Чачку“. У уводу пише: „ова споменица нека служи за пример, како се са великом љубави и пожртвовањем ка послу може много постићи у раду на добру сиротиње. Прегоацу Бог помаже! Чачански одбор Друштва Црвеног Крста штампајући ову споменицу жели да остави трајан спомен потомству на оно, шта се и како радило на подизању Дома Стараца и Старица. А у исто време да се овом књигом одужи бар у неколико оним милосрдним људима, који уложише у главном своје напоре у труду и новцу на овом светом делу.“ Штампа (Време, Штампа, Правда, Политика, Чачански покрет) је пропратила на својим страницама отварање дома.

Данас се у овој згради налазе просторије Црвеног крста Чачак и слави се Свети Козма и Дамјан.

Подмладак Црвеног крста чачанских основних школа (председник Александар Стевовић) је покренуо иницијативу за градњу дечијег одма-

ралишта „Здрављак“ на обронцима планине Јелице 20. фебруара 1934. год. Повереник подмлатка у време градње Летовалишта био је Стеван Вучковић. Плац је поклонила општина чачанска. Средства су прикупљена из добровољних прилога грађана у новцу и радној снази. Марта 1934. год издат је проглас за прикупљање прилога за подизање ђачког летовалишта. Објекат је изграђен и освештан на Петровдан 5/12. јула 1935. год. Исте године подигнута је и школска кухиња Подмлатка Црвеног крста основних школа у којој су се хранила сиромашна деца [11].

Амерички Црвени крст је упутио помоћ Подмлатку Црвеног крста Чачак у одевним предметима и школском прибору 24. децембра 1937 [11]. Подмладак је 1940. год. преузео обавезу о проширењу ђачког летовалишта у случају ратне опасности [11].

У Чачку је 26. децембра 1941. год, при Среском одбору Црвеног крста, основана „Секција за заштиту породице, младежи и деце“. Председник секције је био јеромонах Јелисије Поповић. На седници ове секције 28. децембра утврђено је да у Чачку има 350 незбринуте и сиромашне деце. На захтев секције, команда места испразнила је обданиште при цркви како би у њега сместили сиромашну децу као и велики број избеглица и прогнаних из разних крајева доскорашње Краљевине Југославије [11].

Чланови Среског одбора Црвеног крста су добили Објаву („Аусвајс“) на српском и немачком језику. Милан Туцовић, председник среског одбора, ухапшен је 1942. год и за његово ослобађање се заузео Главни одбор Црвеног крста у Београду [12].

У 1942. год. је из Чачка отпремљен 131 пакет за логоре у Немачкој [12]. 1943. год. почиње са радом Српска избегличка кухиња. Подмладак Црвеног крста организује 15. фебруара 1944. у сали биоскопа „Праг“ ђачко посело и сав приход намењује сиромашним ђацима.

Увидом у велики број архивираних списа у Међуопштинском историјском архиву у Чачку, види се да су чланови Црвеног крста били веома активни у току рата. Средином 1944. год. организује се прихват београдске деце избегле због савезничког бомбардовања Београда.

25. марта 1945. год. основан је Иницијативни Окружни одбор Црвеног крста за округ чачански. Председник је Драгомир Минић. Током 1946. год. прикупљена је помоћ за Егејске избеглице, одећа за сиромашне, помоћ Бачкој кухињи и 54 деце чачанског обданишта добија одевне предмете.

„Недеља борбе против туберкулозе“ обележена је од 4. до 11. маја 1950. год у организацији среског одбора друштва црвеног крста у Чачку.

Од Другог светског рата, Црвени крст Чачка ради по принципима хуманости, непристрасности, неутралности, независности, добровољности, јединства и универзалности. Данас у Чачку не постоји Дом за старе, али у кухињи Црвеног крста Чачак свакодно добија храну око 700 особа. Бачко летовалиште „Здрављак“ је у току бурних деведесетих годи-

на пружало уточиште многобројним избеглицама са простора бивше Југославије. Сада је оно празно и прилично запуштено, јер градске и државне власти немају слуха за његову реконструкцију и привођење првобитној намени. Подмладак Црвеног крста шири знања из разних области и активно учествује на разним скуповима и такмичењима, пружа помоћ старим лицима и организује прикупљање помоћи кроз своје активности. Једна од најактивнијих, од већег броја секција, је акција добровољног давалаштва крви.

Литература

1. Споменица Друштва Црвеног Крста 1876-1936, Београд 1936, стр.77.
2. Давидовић Г, Павловић Л. Историја Чачка – хронологија, Међуопштински историјски архив Чачак, стр. 174
3. Чачански глас, бр. 6 од 6. фебруара 1976.
4. Давидовић Г, Павловић Л. Историја Чачка – хронологија, Међуопштински историјски архив Чачак, стр. 235
5. Апел црвеног крста 23. Новембра 1914. – Штампарија Стевана Матића Чачак –копија
6. Ацић М, Павловић Л. Учећи се хуманости сачуваћемо љубав и свет, Међуопштински архив у Чачку, јун-септембар 2006
7. Међуопштински историјски архив Чачка – копије докумената
8. Споменица подизања Дома стараца и старица Друштва Црвеног Крста у Чачку, 1935, стр. 5
9. Исто, стр. 8
10. Исто, стр. 23
11. Међуопштински историјски архив Чачка – копије докумената
12. Међуопштински историјски архив Чачка – копије докумената

Захвалност

Аутори се захваљују господину Горану Давидовићу, вишем архивару Међуопштинског историјског архива у Чачку.